

бізнес, і влада повинні вільно висловлювати й обстоювати свої позиції – це нормальний стан розвинутого громадянського суспільства. Проте «з'ясування стосунків» нерідко ведеться з використанням «чорних технологій», недостовірної, а то й свідомо перекрученої інформації. За кожну таку «журналістику» слід нести відповідальність» [12].

Завершуючи огляд концептуальних підходів до взаємин державної влади і ЗМІ, можна дійти висновку: в умовах перехідного періоду, який характеризується неміцністю державних структур, недостатньо розвиненим інститутом громадянського суспільства, відсталим виробництвом і низьким рівнем життя значної частини населення, вести мову про повне взаєморозуміння владних органів і мас-медіа передчасно.

Водночас ЗМІ, відображаючи постійний, інколи напружений діалог між владою і суспільством, покликані пропагувати курс реформ, що проводяться. У свою чергу, влада, яка здійснює політичні й економічні реформи, аби мати додатковий кредит довіри суспільства, не може не використовувати «владу впливу» ЗМІ для пропаганди цілей і завдань курсу, який проводиться, роз'яснюючи послідовність першочергових і подальших кроків, пояснюючи причини невиконання планів і програм.

Тож двоїсте становище преси в перехідний період змушує ЗМІ йти на компроміси. А для влади в цих умовах украй необхідно мати хороший контакт із ЗМІ, шукати нові ефективні форми взаємодії з ними.

Джерела

1. Большой энциклопедический словарь. – СПб., 2000. – С. 76.
2. Доктрина информационной безопасности Российской Федерации // Российская газета. – 2000. – 28 сентября.
3. Макнайр Б. Власть, выгода, коррупция и ложь // Pro et contra. – 2000. – Т. 5, № 4.
4. Общая и прикладная политология / Под ред. В. И. Жукова, Б. И. Краснова. – М., 1997.
5. Познер В. Эхо Москвы // Передачи // Особое мнение // 2008. – 29 апреля.
6. Прохоров Е. П. Введение в теорию журналистики. – М., 2003. – С. 213.
7. Словарь иностранных слов. – М., 1988. – С. 168.
8. СМИ и политика: Учебное пособие под ред. Л. Л. Реснянской. – М., 2007. – С. 44.
9. Тоффлер Э. Метаморфозы власти. – М., 2001. – С. 434–441.
10. Халипов В. Ф. Власть. Основы кратологии. – М., 1996. – С. 220.
11. Юзвизин И. И. Основы информациологии. – М., 2000.
12. Юрьев В. Дума приглашает журналистов. Интервью с Ю. Е. Шуваловым // Труд. – 2004. – 19 марта.
13. Norris P., Curtice J., Sanders D., Scammel M., Semetko H. On Message. Communicating the campaign. – London, 1999. – P. 9.

4

Оксана БІЛОЗІР,
народний депутат України

Зміст правового статусу діаспори за національним законодавством

Діаспора є багатограним явищем, а тому різні її аспекти одночасно цікавлять етнографічну, політологічну та правову науки. Але якщо етнографи та політологи вивчають насамперед етнічні ознаки діаспори, її соціально-економічну й політичну роль, здатність до самоорганізації тощо, то з юридичного погляду важливий саме правовий статус представників діаспори, його правове наповнення.

Слід зважати на те, що одна частина діаспори може складатися з громадян інших держав, друга – з осіб без громадянства й тих, котрі тимчасово проживають за кордоном, але при цьому всі вони визнають себе частиною народу країни свого походження. Відповідно, і взаємодія держави з різними частинами її діаспори будується по-різному, що знаходить відображення в нормах права.

Нині Україна визнає свою діаспору, тобто всю сукупність закордонних українців, «невід'ємною частиною світової української спільноти» [5, п. 2], проте та-

кий статус не є для них автоматичним. Це впливає з національного законодавства та міжнародно-правових зобов'язань України. Зокрема, деякі аспекти статусу закордонного українства знайшли відображення в Конституції України, Декларації про державний суверенітет, Декларації прав національностей України, Законі «Про правовий статус закордонних українців», указах Президента України «Про схвалення Національної концепції співпраці із закордонними українцями» та «Про утворення Національної комісії з питань закордонних українців», міжнародних актах:

Загальній декларації прав людини, Декларації про права людини щодо осіб, які не є громадянами країни, в якій вони проживають, Декларації про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Декларації принципів толерантності, Європейській Хартії регіональних мов або мов меншин, Конвенції про захист прав людини та основних свобод, Рамковій конвенції про захист національних меншин, Конвенції СНД про права та основні свободи людини, Декларації глав держав – учасниць СНД про міжнародні зобов'язання в галузі прав людини та основних свобод тощо.

Як закріплено в Конвенції СНД про права та основні свободи людини, «...кожна людина, де б вона не знаходилася, має право на визнання своєї правосуб'єктності» [3, ст. 23]. Саме це має бути відправною точкою визначення правосуб'єктності такої категорії осіб, як діаспора. Водночас зміст її правового статусу становлять визначення самого терміна, принципи виникнення, зміни та припинення цього статусу, основні права та обов'язки й гарантії реалізації наданих прав.

Отже, згідно з основним законом у цій сфері «закордонний українець – це особа, яка є громадянином іншої держави або особою без громадянства, а також має українське етнічне походження або є походженням з України» [2, ст. 1]. Основно визначення терміна «закордонний українець» слугують норми Конституції України, в преамбулі якої український народ визначено як «громадяни України всіх національностей». Тож на статус закордонного українця можуть претендувати не лише особи, які мають українське етнічне походження, а й вихідці з України інших національностей. Головними ж умовами надання особі статусу закордонного українця є: українська самоідентифікація; українське етнічне походження або походження з України, що треба підтвердити; письмове звернення щодо отримання статусу закордонного українця; досягнення особою 16-річного віку; відсутність громадянства України [2, ст. 1; 4].

Окрім закріплених законом умов та порядку надання і припинення правового статусу закордонних українців, важливим є інший аспект – права, якими вони користуються в Україні. Отже, порядок в'їзду та виїзду з України закордонного українця передбачено Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». При цьому закордонні українці – громадяни держав, з якими Україна має візовий режим, мають право на безкоштовне оформлення багаторазової візи, право на імміграцію в Україну для постійного проживання. Ці права також поширюються й на подружжя закордонного українця та його дітей [2, ст. 8].

Загальним принципом правового статусу української діаспори є національний режим, адже закордонний українець, який перебуває в Україні на законних підставах, користується такими самими правами і свободами, а також має такі самі обов'язки, як і громадянин України [2, ст. 9].

З юридичного погляду, закріплення правового статусу закордонного українця ускладнюється тим, що представники діаспори, як правило, є громадянами інших держав. Тобто вони мають сталий правовий зв'язок із країною свого громадянства, з одного боку, та є іноземцями для України – з другого. Тому статус закордонного українця повинен розглядатися крізь призму статусу іноземця, осіб без громадянства, бо подвійне громадянство Україна не визнає законодавчо. Однак, на відміну від правового статусу іноземця,

статус закордонного українця є спеціальним, адже він охоплює низку прав, які надані лише окремій групі іноземців.

Більше того, Україна не тільки закріпила за закордонними українцями згадані права, а й узяла на себе зобов'язання підтримувати їх, зокрема шляхом:

- сприяння в забезпеченні додержання й захисту прав, свобод та інтересів, задоволенні їхніх культурних, інформаційних, освітніх, соціально-гуманітарних та інших потреб;

- продовження утвердження принципів цивілізованого діалогу з державами громадянства, проживання закордонних українців відповідно до національного законодавства та загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права [5, ст. 2].

Перше зобов'язання вилилось у прийняття національних норм, тоді як друге дістало відображення переважно у двосторонніх договорах України з іншими країнами – державами громадянства чи проживання закордонних українців.

Змістове наповнення правового статусу закордонних українців за національним законодавством свідчить про те, що Українська держава не тільки прагне залучити діаспору до свого розвитку, наділяючи її правами та привілеями, а й зобов'язується підтримувати її розвиток. Метою цього є забезпечення взаємного обміну здобутками духовної та матеріальної культури, що передбачає двосторонній процес.

Вимальовується трикутник правових відносин: держава походження – діаспора – приймаюча держава. Звідси виникає потреба взаємодії держав у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина з урахуванням такого принципу міжнародного права, як невтручання у внутрішні справи іншої держави. Звичайно, немає автоматичної взаємності в забезпеченні іноземними державами прав і потреб закордонних українців на такому ж рівні, як Україна ставиться до національних меншин на своїй території. Але залишається обов'язок дотримуватися загальноновизнаних прав і свобод, міжнародних багатосторонніх угод, учасниками яких є відповідні держави.

Наповнення правового статусу діаспори певними правами та свободами має на меті зберегти українську ідентичність, підвищити позитивний міжнародний імідж України та залучити закордонних українців до суспільного життя України, а також ефективно використання їхнього інтелектуального, духовного й культурного потенціалу в інтересах України та українського суспільства тощо, як це задекларовано в Національній концепції співпраці із закордонними українцями [5, ст. 1].

Але задля цього українська діаспора має бути глибше інтегрованою в суспільне життя України, широко представленою в усіх його сферах – від науки та освіти до підприємництва та управління державними справами. Тож слід створити відповідні умови, що потребує законодавчої волі історичної батьківщини йти далі в наповненні правового статусу діаспори новими правами та привілеями, щоб зміцнити її правовий зв'язок із Україною. Адже від цього напряму залежить можливість діаспори зробити свій внесок у розвиток України. На сьогодні ж закон прописує гарантії задоволення закордонними українцями лише однієї категорії прав людини – національно-культурних і мовних потреб. А цього замало з огляду на прагнення України залучити свою діаспору до цілого спектра питань внутрішньої та зовнішньої спрямованості.

Більше того, згідно із законодавством лише пов'язані з перебуванням закордонного українця в Ук-

раїні питання можуть бути оскаржені в суді, що є тільки одним із аспектів реалізації правового статусу закордонних українців [2, ст. 10]. І жодних правових гарантій реалізації згаданих прав.

Іншим істотним недоліком Закону України «Про правовий статус закордонних українців» є відсутність у ньому визначення терміна «правовий статус закордонного українця» та чітко прописаного механізму реалізації його положень.

Тому учасники останніх парламентських слухань на тему «Закордонне українство: сучасний стан та перспективи співпраці» вважають за доцільне, зокрема, «розширити пільги для закордонних українців під час їх перебування в Україні; законодавчо закріпити спрощений порядок набуття громадянства України закордонними українцями та визначити можливі шляхи реалізації їх виборчих прав, здобуття освіти у вищих навчальних закладах України» [8]. Зрозуміло, що особливої уваги потребують також трудові мігранти – громадяни України, які тимчасово працюють за кордоном. Але це предмет окремого дослідження.

Якщо пропозиції щодо розширення пільг можна втілити в життя, ґрунтовно доопрацювавши або виклавши в новій редакції Закон України «Про правовий статус закордонних українців», то зі спрощенням набуття громадянства в Україні не все так просто. Адже подвійне громадянство часто спричиняє колізії, пов'язані з військовим обов'язком і дипломатичним захистом біпатридів. Тому не дивно, що дискусія з приводу можливого запровадження подвійного громадянства в Україні зародилася не сьогодні та, поки що, не знаходить підтримки у вигляді узгодженої політичної волі й законодавчих дій.

Отже, правове регулювання статусу представників діаспори потребує подальшого вдосконалення, принаймні уточнення механізму реалізації нормативно-правових актів у цій сфері. Також варто розглянути можливість розширення та поглиблення набору прав закордонних українців і закріплення при цьому дієвих гарантій їх реалізації.

Удосконалення законодавства з питань співпраці із закордонними українцями та посилення захисту їхніх законних інтересів у державах постійного чи тимчасового проживання затверджене відповідною державною програмою як завдання державної політики в цій сфері [1].

Таке завдання посилюється зобов'язаннями України, що випливають з її членства в Раді Європи. Заохочуючи нашу державу вдосконалювати законодавство в цій сфері, ПАРЄ прийняла спеціальні рекомендації щодо підписання та/або ратифікації низки важливих міжнародних документів, зокрема ратифікувати Протокол № 12 до Європейської конвенції з прав людини, який розширює сферу застосування статті 14 конвенції. У 2002 році Європейська комісія проти расизму та нетерпимості також заохочувала українську владу підписати й ратифікувати Європейську конвенцію про громадянство, Конвенцію про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні та Європейську конвенцію про правовий статус трудящих-мігрантів [9]. На виконання згаданих рекомендацій у 2006 році прийнято План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що випливають з її членства в Раді Європи [7]. У цьому зв'язку особливу увагу варто приділити Конвенції про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні, яка поки що ані підписана, ані ратифікована Україною. Приєднання

нашої країни до цієї конвенції означатиме поширення її дії і на представників діаспори, які підпадають під категорію іноземців в Україні.

У світлі сьогоденних реалій України та її євроінтеграційних прагнень розгляд питання правового статусу закордонних українців і його змістового наповнення є актуальним і своєчасним. Про це свідчать цілі внутрішньої та зовнішньої політики України.

По-перше, залучення інтелектуального та економічного потенціалу української діаспори може бути неабияк корисним у подальшій розбудові нашої держави, модернізації її правової та управлінської системи. По-друге, саме через правовий простір Ради Європи Україна зможе забезпечити собі умови для глибшої інтеграції в Європейський Союз і ефективного використання переваг майбутньої зони вільної торгівлі та лібералізації візового режиму з ЄС. На підтвердження цього варто лише згадати, що саме Рада Європи виплекала правові стандарти демократичних ідеалів, саме на її оцінку спираються інші міжнародні організації, визначаючи рівень розвитку демократичних цінностей у певній країні. Мається на увазі оцінка консультативних комітетів РЕ, Венеціанської комісії, Європейського суду з прав людини [6].

Саме завдяки чіткому закріпленню правового статусу закордонних українців і посиленню їхнього правового захисту можна очікувати, що вони активніше залучатимуться до державотворчих процесів та суспільного життя в Україні. Для діаспори важливо відчувати наповнення свого правового статусу, тобто коло прав та обов'язків, а також гарантії реалізації прав закордонних українців. Лише після цього можна говорити про створення справді сприятливих умов для їх повернення на Батьківщину.

Аби закріплення правового статусу мало практичне значення, слід не лише здійснювати постійний моніторинг забезпечення прав та інтересів закордонних українців, а й аналізувати тенденції в їхньому середовищі та в їхніх стосунках із Україною, щоб своєчасно відображати відповідну еволюцію їхнього статусу в правових документах. Такий алгоритм взаємодії із закордонними українцями має бути складовою внутрішньої та зовнішньої політики України й, водночас, відповідати її національним інтересам, як це задекларовано в Національній концепції співпраці із закордонними українцями [5, ст. 3].

У цілому можна стверджувати, що в українському законодавстві закладено основу для виокремлення закордонних українців з-поміж інших категорій іноземних громадян і осіб без громадянства, бо їхній статус охоплює низку прав, якими наділена лише ця категорія осіб. Проте така тенденція потребує подальшого розвитку й втілення в нормах права з обов'язковим урахуванням національних інтересів і стратегічних цілей зовнішньої політики України.

Джерела

1. Державна програма співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року від 26 липня 2006 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до док.: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1034-2006-%EF&p=1276075312634305>
2. Закон України «Про правовий статус закордонних українців»: станом на 1 червня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 25. – (Нормативно-правовий акт).

3. Конвенція СНД про права та основні свободи людини від 26 травня 1995 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до док.: zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_070. – (Міжнародний документ).

4. Конституція України: станом на 1 червня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – (Нормативно-правовий акт).

5. Національна концепція співпраці із закордонними українцями від 13 жовтня 2006 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до док.: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=875%2F2006>. – (Нормативно-правовий акт).

6. Петерсон А. Шлях до ЄС лежить через правовий простір Ради Європи // День. – 2009. – № 190.

7. План заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді

Європи від 20 січня 2006 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до док.: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=39%2F2006>

8. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Закордонне українство: сучасний стан та перспективи співпраці» від 19 січня 2010 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до док.: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1807-17>.

9. Рекомендація 1722 Парламентської асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 5 жовтня 2005 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до док.: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_612. – (Міжнародний документ).

7

Ярослава БУЗДУГАН,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового
права відкритого міжнародного
університету розвитку людини
«Україна»

Правова характеристика благодійності, благодійництва та благодійної діяльності

Формування громадянського суспільства в Україні супроводжується підвищенням суспільної активності. Держава, намагаючись розв'язувати соціальні проблеми, нині постала перед необхідністю залучення до цього процесу недержавних організацій, зокрема благодійних. Відхід від державної монополії у виробництві, торгівлі, фінансовій сфері сприяв розвитку благодійного руху в соціальній сфері. Бажаною, а на деяких етапах розвитку навіть необхідною формою відносин людей, зацікавлених у впорядкованості інтересів та можливості впливати на розв'язання проблем суспільства і конкретної особи зокрема, постає благодійність. Тому перед наукою стоїть завдання не лише розібратися з усіма правовідносинами, пов'язаними з добродійною діяльністю, а й показати широкий спектр напрямів її можливого застосування.

Мета статті – дати правову характеристику поняттям «благодійність», «благодійництво» та «благодійна діяльність».

Благодійництво і благодійну діяльність досліджували такі науковці, як О. Алексєєва, Б. Бромлей, М. Колісник, Т. Літвінова, Д. Страховський, Ф. Ступак, Г. Ульгорн, В. Чепурнов та інші. Втім, ця тема настільки актуальна, що спонукає до подальшого її вивчення.

Питання походження благодійності, її значення за різних історичних епох та систем суспільних відносин, еволюція благодійної діяльності та її форм, співвідношення понять «благодійність», «благодійництво», «благодійна діяльність» і «меценатство» досі залишаються дискусійними. У наукових колах не дійшли єдиної або визнаної більшістю думки щодо цієї наукової і суспільної проблеми. Наприклад, учений-історик

Ф. Ступак вважає, що благодійна діяльність є, з одного боку, формою суспільних відносин у межах громадянського суспільства, а з другого – соціокультурним феноменом свого часу.

Прояви благодійності в Україні існували здавна, поступово переростаючи у сталі традиції, що жили століттями й переходили з покоління в покоління як найкращі здобутки людства. Історія українського народу свідчить про факти милосердя й благодійності, як прояви високих моральних якостей та етичних норм, котрі характеризують суспільні пріоритети.

На жаль, зазначена проблематика в Україні тривалий період замовчувалася, а саму благодійність розглядали тенденційно й упереджено. Але останнім часом розвиток благодійного руху та благодійна діяльність окремих осіб і родин привертають дедалі більшу увагу науковців,